

BORSODI SZEMLE

TUDOMÁNYOS ISMERETTERJESZTŐ FOLYÓIRAT

A TARTALOMBOL:

LUKÁCS JÁNOSNÉ: Borsod-Abaúj-Zemplén megye elmaradott területei

HOPPÁL MIHÁLY: Folklor és identitás

STIPTA ISTVÁN: A miskolci jogakadémia harmadik évtizede

NOVÁK ISTVÁN: A végek dicsérete

TÓTH PÁL: Az egyetemisták időmérlege

Stipta István:

A miskolci jogakadémia működésének harmadik évtizede (1939 — 1949)

A jogakadémiák Horthy-korszakbeli tevékenységét, szinte szabályszerű pontossággal, évtizedenként zavarta meg egy-egy központi reform, vagy reformterv. A kultuszminisztérium elhatározásának bátortalansága, a kusza érdekkapcsolatok, az otthontadó városok és a fenntartó egyházak harcos kiállása, végül mégis megmentette a három jogi főiskolát. A húszas évek eleji gazdasági krízis ideje alatt, a világválság évein át a háborús időkig változatlan ütemben bocsátották ki a „szellemi proletárokat”, szaporították a csökkent területű ország igényeihez képest aránytalanul nagy jogászság tömegét. Az egyetemek gyakran kifogásolták, hogy a jogakadémiákon folyó oktatás alacsony színvonalú, hiszen vidéki, a tudományosságtól nagy részben elzárt városokban, helyi érdekektől, vallásos meggyőződéstől befolyásolt szemlélettel nem lehet megfelelő tudású jogászokat képezni. Néha szóba került a főiskolai tanári kar egy részének alkalmatlansága, a jogászok presztízsét rontó készültség és az a körülmény, hogy a fenntartó egyházak néha erőteljesen beleszóltak az oktatás szakmai kérdéseibe is.

A felekezeti jogakadémiák oktatási színvonalának megítélése persze nem egyszerű dolog. Mert például Miskolcon csak habilitált tanárok oktathattak, viszont az is igaz, hogy ez a másik két jogakadémián nem volt követelmény. A „vidékiegységnek” is megvolt az a jótékony hatása, hogy a jogakadémiákon sok olyan szegényebb sorsú hallgató tanulhatott, akik egyébként távoli egyetemre anyagi okok miatt nem pályázhattak. A főiskolák kedvező hatást gyakoroltak a befogadó városok szellemi életére is. Erre legjobb példa újra csak Miskolc lehet, ahol a jogászképzésen kívül más felsőoktatási intézmény nem működött.

A jogakadémiák létéről folyó vita a negyvenes évekig tartott. A megszüntetés gondolata az egyház komoly ellenállásába ütközött; a kurzus viszont nem akart a történeti felekezetekkel belső háborúságot. Maradtak a kisebb reformok, amelyek megvonták az államvizsgáztatási és a doktori cím adományozásának jogát, de érintetlenül hagyták a négy évfolyamos képzést és lényegében mindig a helyi igényeknek megfelelően szabták meg az első évre felvehető hallgatók számát. A jogakadémiákat az állam anyagilag nem támogatta, így csupán anyagi okokból a radikális reformot nem is szorgalmazta.

A második világháború ideje alatt mégis hoztak egy törvényt, amely a jog-

akadémiákat két évfolyamos intézetté akarta zsugorítani. A reform nem elvi megfontolásból született. A kolozsvári egyetem visszaállítása és a szegedi egyetem felállítása után teljes képtelenség lett volna, ha — a működő debreceni kart is ideszámítva — három jogi kar mellett, a Dunától keletre még további három jogakadémia is működik. Az érdekeltek mégis megtalálták a módját, hogy a minisztérium (!) felmentést adjon a törvény világos és egyértelmű rendelkezése alól.

A nagy múltú jogi főiskolák története a felszabadulás után zárult le, még végigjárva több stációt, meg-megújuló reménnyel a fennmaradásra, a más formában való továbbélésre. Az 1949-es reform azonban radikális és megkerülhetetlen volt.

A miskolci jogakadémia múltjának kutatása nem csupán oktatás-, vagy kultúrtörténeti igény érdekű munka. A városban 1981-ben alapított jogi kar, az újrainduló jogi oktatás élővé teszi a kérdést: mit jelentett és mit jelenthet ma is az a tény, hogy Miskolcon a két világháború között jogi oktatás volt. Egyfajta, szubjektív választ e vázlatos áttekintés után megkockáztatok majd, remélve, hogy a jogot Miskolcon tanítók és tanulók közül, mind többen maguk is megismerik, majd e sok téren példaadó intézmény történetét.

A harmadik évtized főbb eseményeit kronológiai rendben ismertetem. A másik két, Borsodi Szemlében megjelent dolgozatomban¹ a tematikus feldolgozást választottam, mert a konkrét események időrendje nem volt meghatározó jelentőségű. A jogakadémia 1939 és 1949 közötti éveinek történései már nem sablonszerűek. Majdnem minden tanév másképpen alakult, a külső történelem meghatározó erővel irányította az intézmény belső ügyeit. Mindjárt az első vizsgált tanévben, 1938/39-ben.

AZ 1938–39-ES TANÉV

Látszatra minden a szokásnak megfelelően kezdődött. A példás precizitással vezetett és mindig pontosan megjelentetett

Jogakadémiai Almanach² bő terjedelemben emlékezett meg a Miskolcon eltöltött húsz évről. Méltatta a város önfeláldozó anyagi segítségét, de *Bruckner* Győző dékán most sem felejtett el hangsúlyozni, hogy a jogakadémiára a városnak is nagy szüksége van. A három miskolci középiskola növendékei, helyben, olcsón kaphatnak főiskolai végzettséget és az intézmény révén a miskolci iparosok, kereskedők, komoly anyagi haszonra tehetnek szert. A méltató sorok között azonban burkolt figyelmeztetés is volt: a dékán utalt arra, hogy a számottevő vidéki városok közül egyedül Miskolc volt az, amely évtizedes törekvései ellenére főiskolához sohasem jutott. Egy magánleveléből³ tudjuk, hogy 1938 őszén nagy igyekezettel, végül persze eredménytelenül szorgalmazta a jogakadémia visszatelepítését az újra birtokba vett Felvidékre.

A régebbi időkre emlékeztet az a kérés is, amellyel az 1938-ban beiktatott *Turóczy Zoltán* evangélikus püspökhöz fordultak. A felügyelő egyházi tisztviselőtől azt várták, hogy a jogi szakoktatás reformja során a jogakadémia érdekeit képviselje és az egyház alkotmányban biztosított főiskolafenntartási jogát továbbra is érvényesítse.

Kétségtelenül nagy vesztesége volt a karnak *Sztehlo Zoltán* római jogász eltávozása, aki 1938. augusztus 13-tól a debreceni egyetem nyilvános, rendes tanára lett. Távozásával egyik legfelkészültebb oktatóját kényszerült nélkülözni a jogakadémia. Nem tudhatjuk, hogy az egykori eperjesi diákot a nagyobb presztízst jelentő egyetemi álláshely vonzotta-e amelyért egyébként 1930-ban még nem hagyta el a jogakadémiát), vagy pedig bölcsen előrelátta alma matere jövő sorsát. Egy év múlva *Schneller Károly* is követte példáját; ő a szegedi jogi karra került. *Henszelmann* Aladár, a neves orvosszakiró, a törvénytudó orvos-

tan tanára is ebben az évben távozott, miután a budapesti MÁV Kórház igazgatója lett.

A nagyarányú katonai mozgósításra tekintettel a jogakadémia az 1938–39-i tanév első szemeszterében pótfélévet szervezett. Az 1939. január 2-ától február 11-éig terjedő időszak alatt lehetett póolni az első félévet azoknak a hallgatóknak, akik katonai szolgálatuk miatt nem tudták a tanévet rendes időben megkezdeni. Ettől az időponttól kezdve már nehezen állapítható meg a jogakadémia hallgatóinak pontos létszáma. Amikor a jogakadémia oktatói között általános lett a békétlenség, gyakran esett szó jogosulatlanul igazolt, engedékenyen megadott félévekről...

Az oktatáson kívüli ifjúsági élet középpontjában kétségtelenül a terület-visszacsatolás önfeledt ünnepelésre került. A Miskolci Joghallgatók Testülete már 1938 szeptemberében „felfogva az örvendetes változás előjeleit” felvonulásokat szervezett a város utcáin. A testület tagjai — olvashatjuk az Almanachban — nagy sietséggel mentek a haza hívó szavára, hogy „mint sorkatonák, vagy mint a lövészcsapat tagjai” tegyenek bizonyosságot hazaszeretetükről. Az eufórikus hangulatot tükröző sorok mellett szerényen meghúzódot — utólag akár jelképértékűnek is tekinthető — tragikus hír: „Ez események következtében hősi halált halt Vincze Lajos IV. évf. joghallgató, kinek emléke örökké élni fog az ifjúság szívében.”

Az 1938. szeptemberi miskolci revíziós nagygyűlést a jogakadémia Werbőczy Bajtársi Egyesülete kezdeményezte. Erre az alkalomra egyébként Miskolcon közel harmincezen vonultak fel. A Joghallgatók Testülete a kassai ünnepélyes bevonulás napján is népes küldöttséggel képviseltette magát. Amikor pedig Teleki Pál miniszterelnököt józanságra intő revízióellenes bírálatok érték, a Testület „a nemzet egyetemes érdekeit” szem előtt tartva 1938 őszén kiadta „Végtelen szomorúsággal” kezdetű rölpapját, harcosan védelmébe véve a területgyarapító politikát.

A Miskolci Jogászszerkesztését az 1940–1941. évekre a szélsőséges nézeteit egyre hangosabban hirdető Haendel Vilmos vette át, a tanárok irodalmi munkásságát közlő ismertetésben pedig megtaláljuk Szontagh Vilmos: *A zsidótörvény de lege lata*⁴ című dolgozatát, amely a korábbi toleráns jogakadémiai szemlélettel eltérő hangnemben íródott. Ettől az évtől kezdődik a tanári kar korábbi egységének megbomlása is. Az egyik póluson a merészebb gondolatoktól sem idegenkedő Zsedényi Béla, a másikon Haendel Vilmos helyezkedett el, aki a jelek szerint érvényesülését a jobboldali eszmék szolgálatában vélte biztosítottának.

A Miskolci Jogász Turista Egyesület sikerrel zárta a tanévet: tervezett rendben lefolyt az atlétikai verseny, a céllövészet, vívás és a fődínyben teljesen benépesült a jogakadémia csónakháza is. Csak a turisztikai „ág” zárt negatív mérleggel, mert a „nagyszabású történelmi események” miatt a szokott őszi kirándulás elmaradt...

Az 1938. január 5-i jogászbál egyébként „nagy erkölcsi és teljes anyagi” sikerrel zárult, és ebben az évben alakult meg a miskolci jogászok Bolgár–Magyar Köre is, amely a két nemzet fiainak szorosabb barátságát volt hivatva elősegíteni.

SZERVEZETI LEÉPÜLÉS, HÁBORÚS ÉVEK

A jogakadémia tanári kara 1940. január 24-én értekezletet tartott, amelyben összefoglalta álláspontját a jogi szakoktatás reformtervezete kérdésében. A tandíjosztalék ügyében korábban összekülönbözött tanári kar feltűnő egyöntetűséggel állította, hogy a reform szükségtelen, a jogakadémiák megszüntetésének itt-ott felmerülő terve pedig egyenesen sze-

rencsétlen gondolat. Mindenesetre beindult a korábban begyakorolt önvédelmi mechanizmus. Nagy meglepetésre azonban a kormányzó — eltérően 1929 tavaszától — nem fogadta a kar támogatást kérő küldöttségét. Pedig *Bruckner Győző* Horthy országlásának huszadik évfordulójára írt visszaemlékezésében⁵ meghatározó szavakkal emlékezett meg arról, hogy a protestáns kormányzó milyen szeretetteljes figyelemmel kísérte a jogakadémia ügyét. A dékán emberi tisztességét bizonyítja, hogy a kormányzó ez idő tájt hangoztatott egyéb „érdemeiről” egy szót sem írt.

Teleki Pál miniszterelnök is elhatárolta magát a jogakadémia igényeitől. Maradt a képviselő és a felsőház, melynek egyes tagjaihoz kétségbeesett kérelmet írtak, alátámasztva a város törvényhatósági bizottságának egyetértő támogatásával.

Az 1940: XXVIII. törvénycikk a „Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem újjászervezéséről és a Magyar Királyi Horthy Miklós Tudományegyetem felállításáról” mégis megszületett. A jogakadémiákról szóló 3. §. (3) bekezdés szerint ezekben az intézményekben az 1940/41. tanévtől kezdve csupán két évfolyam működhet. A törvény szerint a kétévfolyamos főiskolák tanulmányi rendje az egyetemek jogi karai első kétévi tantárgybeosztásával egyezik meg. A jogakadémiákon ezentúl csupán az első és második alapvizsgát lehetett letenni, a hallgató ezután átíratkozhatott az egyetem harmadik évfolyamára.

A törvényi szabályozás egyértelmű volt, de az érdekeltek továbbra sem adták fel a harcot. Az 1939:II. tc. 168. §-ra hivatkozással kérték a kultuszminiszter segítségét. Ez a törvényhely a háborús viszonyokra tekintettel megengedte a miniszternek, hogy a nemzetvédelem érdekeit érintő kérdésekben törvénnyel ellentétes döntést hozzon. A kissé különös értelmezés szerint a jogakadémia ügye „hadikérdéssé” vált, hiszen a miniszter végül meghosszabbította a négy évfolyam működését.

Időközben több tanár biztosabb állás után nézett. *Szontagh Vilmos* 1940-től a debreceni egyetemre került, *Szilágyi Antal* a máramarosszéki törvényszék elnöke lett, 1943. március 20-án *Hacker Ervin* is nyilvános rendes tanári állást nyert Debrecenben. Az 1943/44. tanévet *Bruckner Győző*, *Haendel Vilmos*, *Zsedényi Béla*, *Zelenka István*, *Hilscher Rezső* és *Putnoki Béla* megbízott helyi előadók segítségével tanította végig. Közben 1944. január 1-én *Zsedényi Béla* betegségére hivatkozva nyugdíjba vonult.

Tanulságos adalék a jogakadémia történetéhez a II. félévre beiratkozott hallgatók szüleinek foglalkozásáról készített alábbi kimutatás.⁶

	1940—41	1941—42	1942—43	1943—44
Nagybirtokos	5	2	1	6
Középbirtokos	5	3	8	6
Kisbirtokos	14	21	26	25
Egyéb őstermelő	6	9	14	15
Gazd.-i tisztviselő	8	3	6	5
Nagyiparos	—	1	—	5
Kisiparos	34	30	54	48
Ipari és bányászati tiszt	3	5	5	17
Nagykereskedő	4	4	9	5
Kiskereskedő	6	8	10	33
Kereskedelmi tisztviselő	14	15	26	21
Köztisztviselő	61	62	74	106
Pap, tanár, tanító	32	29	55	58
Más értelmiségi	25	25	24	24
Altiszt v. szolgál	25	24	33	44

Katonatiszt	5	7	16	12
Katona altiszt	7	13	18	35
Nyugdíjas köztisztviselő	30	35	37	32
Nyugdíjas altiszt	27	37	39	29
Ipari segédszemélyzet	10	12	22	31
Egyéb	—	4	3	4
Összesen:	319	349	480	558

A hallgatók vallás szerinti megoszlását az alábbi táblázat szemlélteti:⁷

Tanév	Félév	Római és görög kat.		Ref.		Evang.		Unit.		Görög k.		Izrael.		Össz.
		R.	Rk.	R.	Rk.	R.	Rk.	R.		R.		R.	Rk.	
1940	I.	173	17	106	9	36	1	1	—	2	—	11	—	356
1941	II.	150	20	90	8	33	1	—	—	2	—	15	—	319
1941	I.	182	21	104	6	41	3	1	—	—	—	14	1	373
1942	II.	162	27	98	9	34	3	1	—	—	—	14	1	349
1942	I.	248	25	133	8	56	2	2	—	—	—	17	—	491
1943	II.	237	36	124	12	51	4	2	—	—	—	17	—	480
1943	I.	302	31	156	13	64	5	1	—	1	—	18	—	592
1944	II.	303	18	142	8	64	1	1	—	4	—	16	—	558

AZ 1944/45. TANÉV

A hivatalos tanulmányi időszak már állandó légikészültség mellett indult. A beiratkozások a közlekedés akadozása miatt később történtek; a tanévnyitó kari tanácsi ülést is a légiriadó szakította félbe — és Bruckner Győző emlékezése szerint — az Ávas egyik pincéjében fejezték be. Az előadások 1944. szeptember 24-én megkezdődtek ugyan, de arra az elsőévesek közül csak 30—40 hallgató jelent meg; a felsőbbévesek pedig csupán néhányan látogatták az órákat. A korábbi délelőtti légitámadások délutánra is áthúzódtak: október 10-től az előadásokat nem tudták megtartani.

A jogakadémia dékánja rendkívüli felhatalmazást kapott Thuróczy Zoltán evangélikus püspöktől: amíg nincs helyreállítva az összeköttetés Miskolc és a püspöki székhely, (Nyíregyháza) között, addig Bruckner Győző saját belátása szerint döntson a jogakadémia sorsáról. Egyben megbízást is kapott: az illetékes dunántúli püspökkel vegye fel a kapcsolatot és a jogakadémiát Sopronba, vagy Kőszegre menekítse át. A megbízást teljesítendő a dékán kétheti szünidőt adott ki és érintkezésbe lépett Kapi Béla püspökkel — Budapesten. Megállapodtak, hogy áttelepítésre csak akkor kerülne sor, ha Miskolc kiürítését elrendelnék.

Budapesten 1944. október 23-án kari ülést tartottak, amelyen a dékán, Haendel Vilmos, Zelenka István, Hilscher Rezső jogakadémiai tanárok és Sztehló Zoltán debreceni tanár vett részt. Itt kiderült, hogy Haendel katonai behívót kapott, tehát rá egyelőre nem számíthatnak. Több variáció vetődött fel a jogakadémia elhelyezése ügyében is. Szóba került Veszprém is, de ezt a lehetőséget, mivel ott kevés evangélikus élt és a főútvonaltól távol esett, elvetették. Olyan megoldás is felvetődött, hogy a jogakadémiát Budapest és Sopron székhellyel egyelőre „kettéosztva” működtetnék tovább. Sopronból azonban rossz hírek érkeztek: a liceum épületét hadikórház céljából vették igénybe, a teológiai kar épületére a pécsi egyetem tartott igényt. A soproni tanítóképző új szár-

nyát pedig a szegedi egyetem számára foglalták le. Kőszegen hasonló volt a helyzet.

A dilemmát végül *Rajnis* Ferenc nyilas kultuszminiszter 1944. október 25-én kiadott rendelete oldotta fel: a kormányzat október 29-től bizonytalan időre, „bezáratta” az egyetemeket és főiskolákat. Így a jogakadémia esetleges áttelepítése is feleslegessé vált. Miskolc kiürítése esetén már csak az irattárat és a dékáni hivatalt kellett áttelepíteni, amelyek fogadását a budapesti Luther-Udvar vállalta is. Bruckner Győző november 5-én a legfontosabb nyilvántartásokkal és a meglevő készpénzzel felutazott Budapestre és „berendezte” a dékáni hivatalt.

A dékán azonban nem várta meg Budapest felszabadulását. Bár két tanártársa Zelenka és Hirscher kívárta az osromot, ő Veszprémbe vitte a dékáni hivatal iratait és a készpénzt. December 4-én már Sopronban volt, ahol a polgármestertől két szobát kapott. Az épületet két nap múlva találata érte.

Bruckner Győző rendkívül nehéz döntés elé került. Fia, aki a veszprémi Danuvia fegyver- és lőszergyár igazgatója volt, a város katonai kiürítése folytán távozni kényszerült. Miután az idős, beteg professzor Sopronban nem kapott lakást, a fiával való együttköltözést, a kényszerű távozást választotta. Előtte azonban mindent megtett azért, hogy a jogakadémia ingóságait biztonságban tudja. A 37 997 pengőt a soproni pénztárnál helyezte el, az iratokat a soproni evangélikus egyház konventépületének pincéjébe záratta. Bejelentette Kapi Béla püspöknek, hogy ha a jogakadémia újra működik, visszatér régi helyére.

MISKOLCI ÚJRAKEZDÉS

A keleti országrész felszabadulás után *Turóczy* Zoltán püspök, *Zsedényi* Bélát bízta meg a jogakadémia ügyének vitelével.

Rajta kívül más nem tartózkodott még Miskolcon. Röviddel ezután hírtelen talpraállt az oktatás. Dr. Kovács Tibor lelkes közreműködésével oktatókat toboroztak. A tanítást dr. Záborszky Gyula miskolci törvényszéki tanácselnök, dr. Dienes István ügyvéd, dr. Kristóf Tibor városi főügyész és dr. Csorba Zoltán egykori lektor kezdte. Még speciálkollégiumokat is tartottak: dr. Vető Lajos püspök filozófiát, dr. Nádházi Bertalan művelődéstörténetet adott elő és megkezdődött az orosz nyelv oktatása is. Január 13-ig a régi székhely, ettől az időtől kezdve a Hunyadi út 10. alatt egyházi épület adott otthont az újraéledő oktatásnak.

Itt csupán két szoba állt a kar rendelkezésére, amely az egyre népesebb hallgatóság számára mind zsúfoltabbá vált.

Végül október 25-én, a Zenepalota második emeletére költözhettek át, ebben az épületben az egykori Luther-térre néző szárnyban három tantermet kaptak.

A korábbi tanárok közül leghamarabb, 1945 áprilisában, Zelenka István és Hilscher Rezső tért vissza Miskolcra. Szorgalmazták az ideiglenes állapot megszüntetését, az igazgatóválasztmány újjáalakítását. A testület 1945. szeptember 5-én alakult meg, és úgy döntött, hogy anyagi, szellemi, erkölcsi tekintetben, teljesen új alapokra kell helyezni a jogakadémiát. Nagyarányú személyi változtatásokat terveztek és többek között arról is határoztak, hogy a dolgozók esti tanfolyamát is megindítják a jogakadémián. Az új szellem jegyében hirdették meg a dékánválasztást 1945. szeptember 11-ére, amelyen azonban csak a két régi tanár, Zelenka és Hilscher jelent meg. A különös tisztségválasztáson előírászerűen szavaztak, és mivel mindkettőjükre 1—1 szavazat jutott, sorsot húztak. Zelenka Istvánnak kedvezett a szerencse. Az ország legnagyobb közjogi funkcióját betöltő személyisége után, tehát egy különös választás nyertese lett a jogakadémia dékánja.

Bruckner Győző szeptember 26-án tért vissza Miskolcra. Az igazgató bizottsági eljárás során nyilatkozatot tett arról, hogyan értékelte saját korábbi tevékenységét és megindokolta, miért távozott el az országból. Saját bevallása szerint ugyan a MEP tagja volt, de semmiféle politikai tevékenységet nem fejtett ki. A legszélső határig elment a felvételen korlátozottak felvételének lehetővé tételében. Ugyan hivatalból tiszteletbeli elnöke volt a Werbőczy Bajtársi Egyesületnek, de mindig mérséklően igyekezett hatni az ifjúságra. Ennek is tulajdonította, hogy a miskolci volt az ország egyetlen főiskolája, ahol a kritikus időkben rendzavarás, zsidóüldözés nem volt. Az igazgató bizottság több tanút is meghallgatott, akik sorra bizonyították a volt dékán kitelepítésére vonatkozó állításait. A nyilatkozók egyike volt Zsedényi Béla, a nemzetgyűlés elnöke. Álláspontja teljes terjedelemben idekívánczozik: „Bizonyíthatom, hogy akkor, amikor 1929-ben Miskolcon a törvényhatósági választásokra a Szociáldemokrata Párttal paktumot kötöttem és ezen esztendő hosszú során keresztül úgy a világi, mint az egyházi hatalmasságokkal sok komoly és nehéz összetűzésem volt, Bruckner Győzőben állandó megértő támaszt és segítséget találtam, ő maga viszont esztendőök hosszú során keresztül a jogakadémia korában és a kari ülésen is dr. Haendel Vilmos jogakadémiai tanár részéről, aki a miskolci imrédysta szervezkedésnek egyik vezére volt, a legélesebb, gyakran minősíthetetlen támadásoknak volt kitéve úgy egyénileg, mint politikailag.”

A bizottság nem talált kivetnivalót a volt dékán múltjában, külföldi tartózkodását kényszerhelyzetnek vette, és egyhangúlag igazolta. A professzor úgy gondolta, hogy az igazolás hatálya minden funkció visszaadására kiterjed és így jogosult a dékánság betöltésére is. Hiába hivatkozott arra, hogy 1944 júniusában három évre választották meg, és az az idő még nem járt le, és arra is, hogy Turóczy Zoltán püspök tudtával távozott el. Az egyházi szervek a fennálló állapotot védték: a „diarchia” (Zelenka István dékán, Hirscher Rezső prődéwán) uralmát legálisnak tartották.

KOSSUTH LAJOS TUDOMÁNYEGYETEM MISKOLCON?

kifejtette, hogy Miskolcon jogi kart kellene alakítani, amely kiegészülne egy kereskedelmi és ipari szakot magában foglaló közgazdaságtudományi továbbá szociálpolitikai fakultással. Felvetette még, hogy a soproni bánya, kohó és erdőmérnöki és az evangélikus fakultás is ehhez a miskolci Kossuth Lajos Tudományegyetemhez lenne csatolható. Az ekkép összeállított intézménynek evangélikus jelleget kellene adni, zárult az enyhén szólva nem túl sok reális elemet tartalmazó tervezet.

Bruckner Győző úgy értesült, hogy Zsedényi Béla felvetette a gondolatot Teleki Gézának, aki az elgondolást nem tartotta időszerűnek. A szociálpolitikai kar terve egyébként hamar kútba esett, mert a népjóléti minisztérium a szociális képzést az egyetemi oktatástól függetlenül, szakszervei által kívánta megvalósítani.

A vallás és közoktatásügyi minisztérium a jogakadémiák jövőjének eldöntésére 1946. március 21-én előkészítő értekezletet hívott össze, amelyre meghívták a történelmi egyházak képviselőit is. Az evangélikus egyházat Zsedényi Béla képviselte. Kubinszky Lajos miniszteri tanácsos válaszolt a tisztázandó kérdéseket: először is felvetette, hogy a négy jogi karon kívül szükség van-e egyáltalán jogakadémiákra? Ha igen, akkor jelen állapotukban képesek-e szakmailag a megfelelő szintű jogi oktatásra? Alapvető kérdés volt, hogy egyáltalán hajlandók-e az egyházak és a városok a további anyagi támogatásra? A kialakult vitában Moór Gyula és Máártonffy Károly jogakadémia-ellenes, Balogh

Jenő és Zsedényi Béla a fenntartást pártoló álláspontot fejtett ki. A miskolci jogakadémiát — mondta — szociális okból is meg kell tartani, sőt az intézményt kibővítve „munkásegyletemet” kell létrehozni.

Ha munkásegyletem nem is létesült, de esti munkástanfolyam indult a jogakadémián. A főiskola vezetői az elképzeléshez igyekeztek Rónai Sándor kereskedelmi miniszternek, Miskolc egyik képviselőjének pártfogását kersni. Az elgondolás egyébként nem volt eredeti. Hébelt Ede Budapesten már 1945-ben megindította a kétéves tanfolyamot, amelyre 1945-ben 467-en iratkoztak be és 1947-ben 126-an végeztek. (Az 1946-ban kezdő 459 hallgatóból 105-en feleltek meg a kétéves kurzus végén.) Az itt szerzett képesítő oklevél a közigazgatás területén a doktori végzettséggel azonos értékű elhelyezkedési lehetőséget biztosított. A tanfolyamon jól megfeleltek az „esti munkásszemináriumban” iratkozhattak be. Budapesten 1947-ben 148 szeminárista tehetett doktori vizsgát.

Miskolcon az 1946–47-i tanév első felében 26, második szemeszterében 16, a következő tanévben, pedig összesen 14 hallgató jelentkezett, elsősorban a diósgyőri vasgyári munkások közül.

Kis idő elteltével a miskolciak még egyszer felvetették az egyetemalapítás gondolatát. Rónai Sándor kereskedelmi és szövetkezetiügyi miniszter rokonszenvezett azzal az elgondolással, hogy 1848 centenáriuma létesülne egy egyetem, amelynek jogi, szövetkezeti és kereskedelmi kara lenne. A kultuszminiszter azonban nem akart Miskolcon egyetemet felállítani.

A JOGAKADÉMIÁK ÁLLAMOSÍTÁSA

A felszabadulás utáni fejlemények egyértelművé tették, hogy a világi pályára minősítő egyházi oktatás nem sokáig maradhat fenn. A kultúrpolitikai megnyilatkozásokban a jogakadémiákról egyébként kevés szó esett. Az 1945-től 1949-ig elhangzott képviselői felszólalások közül csupán egy foglalkozott kifejezetten a régi intézménnyel. A nemzetgyűlés 1947. március 12-i ülésén, a vallás és közoktatásügyi minisztérium költségvetésének vitájában Révész László kisközpárti képviselő állt ki a főiskolai jogászképzés mellett. Szerinte a jogakadémiák felbecsülhetetlen szolgálatot teljesítettek, jelentőségük abban állt és áll, hogy általuk a szegényebb sorsú vidéki fiatalok is magasabb képzéshez jutnak. Ezek a tanintézetek lehetővé teszik a természetes szelekciót éppen „a munkás és kisközpárti fiatalok javára”.⁹ Pártoló állásfoglalásában szerepel minden olyan érv, amelyet korábban a jogakadémiák mellett felhoztak: ezek az intézmények levezetik az egyetemek túlszűfoltóságát, a jogi oktatást intenzívebbé teszik a tanár és tanítvány közvetlen érintkezésének biztosítása által. A jogakadémiák tanári kara a vidék szellemi életének irányítója, az egyetemi kar utánpótlása.

Nem tagadhatjuk, volt igazság ezekben az érvekben. Csak hát az új országnak akkor elsősorban nem jogászokra, hanem — mint Rudas László ugyanebben a vitában kifejtette, — orvosokra, mérnökökre volt szüksége. A jogászképzés reformja is elsősorban a hallgatók számának radikális csökkenését jelentette.

Közben, azért még működött a miskolci evangélikus jogakadémia; mint az alábbi táblázatból kitűnik a korábbi hasonló népes hallgatói létszámmal. Újdonság volt, hogy 1945 után nők is hallgatók lehettek.

Tanév	Félév	Római és görög		Ref.		Evang.	Unit.	Görög k.	Izraelita	Össz.
1944	I.	263	—	118	—	49	—	2	—	443
1945	II.	107	—	61	—	20	—	2	—	214
1945	I.	182	—	107	—	33	—	2	—	331 ¹
1946	II.	224	—	133	—	41	—	2	—	410
1946	I.	156	6	97	6	34	2	—	4	330 ²
1947	II.	119	10	80	4	21	3	—	4	263
1947	I.	187	10	122	—	30	—	—	1	353 ³
1948	II.	156	9	107	3	24	2	—	—	305

1 köztük 27 nő, 2 köztük 20 nő, 3. köztük 27 nő.

A tanári kar összetétele 1945 után jelentősen megváltozott. A dékán *Zelenka* István a magánjog tanára volt, *Hilscher* Rezső bevezetés és a büntetőjog oktatását látta el. *Novák* István és *Pólay* Elemér törvényszéki bírák 1945 őszén kaptak jogakadémiai rendkívüli tanár címet, akik közül az előbbi a polgári perjogi és kereskedelmi jogot, az utóbbi a római jogot oktatta. Miután 1946-ban a debreceni egyetemen magántanári képesítést szereztek a jogakadémia címzetes rendes tanáraivá lettek. Az 1947. június 28-i igazgató választmányi ülés megválasztotta *Boleraczký* Lórándot a nemzetközi jogi tanszék nyilvános rendes tanárává. A közgazdaságtani és statisztikai tanszékre 1947-ben *Horváth* Róbert és *Vásárhelyi* Miklós került. Jogbölcséletet és az államtant a neves festő, *Ruttkay* György adott elő. *Bruckner* Győzött *Baranyai* Béla halála után 1945-ben a debreceni jogi kar jogtörténeti tanszékére hívták meg. A Köznevelési Tanács magas kora (69 éves volt) miatt nem javasolta a kinevezését. A jelentős tudós némi kárpótlásul mégis megkapta az egyetemi nyilvános rendes tanári címet, 1947. július 16-án. Hivatalos pályafutása 1948 februárjában, nyugdíjazásával ért véget.

A magyar országgyűlés 1948. június 16-án korszakos jelentőségű törvénytervezet vitáját kezdte meg. Ezen a napon terjesztette a közoktatásügyi bizottság nevében a ház elé *Bognár* József kisgazdapárti képviselő a nem állami iskolák fenntartásának az állam által való átvételéről szóló javaslatot. [10]. Az 1948: XXXIII. tc. és a 198. 996/1948 (VI. 1.) sz. Okm. rendelet alapján az állam átvette a jogakadémiát. Az egyházi tulajdonban lévő vagyontárgyak kivételével minden ingó és ingatlan vagyon állami tulajdon lett, az oktatók állami státusba léptek át.

Az államosított jogakadémia 1948. június 30-án kezdte meg működését, de — *Bruckner* Győző szerint — a Miskolcon kiépülő műegyetem mellett teljesen háttérbe szorult. Megszűnt a tanári kar testületének minden privilégiuma a felvételi kérelmeket is a minisztériumban döntötték el. Az intézmény rövid működése alatt érdekes kísérlet volt az egyetemi előadó-csere bevezetése, amit *Horváth* Róbert javasolt. Első előadó *Szabó* Imre, a budapesti egyetem előadója — az állam és jogelmélet későbbi nagy tudósa — volt.

Az államosítás után röviddel bekövetkezett a jogakadémiák megszüntetése. Az evangélikus egyházzal is megtörtént a megegyezés; a főiskola „esetleges” megszüntetése esetén a tanárok megfelelő elhelyezéséről az állam gondoskodik.

Még egy utolsó, jogi oktatást célzó reformot kellett megvárni. Ezek megszüntették az alapvizsgákat, helyettük csak az egyetemeken lehető szigorlatok maradtak. Ezzel a jogakadémiák vizsgáztatás nélküli iskolatípussá váltak, szigor-

latra előkészítő intézmények lettek. Az 1948–49-i tanév végén az egyetemekről delegált vizsgabizottságok vizsgáztattak.

A kegyelemdöfést a 4105/1949. sz. kormányrendelet adta meg: ez a tanév befejezésével végleg felszámolta a jogakadémiákat. A tanárok közül Hilscher Rezső és Ruttkay György a pécsi egyetem jogi karára kerültek, Zelenka István és Boleratzky Lóránd beosztást nyert a budapesti egyetem szemináriumi könyvtárának rendezésére, Horváth Róbert a KSH-ba került vissza, (s csak később lett — Pólay Elemérrel együtt — szegedi egyetemi tanár), Várhelyi Miklós a miskolci műegyetem könyvtárában kapott állást.

A miskolci jogakadémia hivatala — a rendelet szerint — 1949 augusztus 30-án déli 12 órakor befejezte működését. Az irattár a budapesti egyetem jogi és közigazgatási karát illette, a jogakadémia leltári anyagát a Nehézipari Műszaki Egyetemenk kellett átadni.

A JOGAKADÉMIA MÚLTJA – MA

Miskolc régi főiskolája a legutóbbi időkig csupán egykori hallgatóinak emlékeiben élt tovább. Az egykori jogakadémisták rendszeres összejövetelén újra szóba került a régi jogászélet, az ifjúság iránti nosztalgiával vegyes visszaemlékezés újraálmodta az egykori intézményt. Kivülállók nem is nagyon értesültek és talán nem is érdekelték eléggé a Miskolci Öregjogászok baráti találkozóiról; sokan a mai miskolci fiatalok közül azt sem tudják, hogy a két világháború között Miskolcon már volt jogi oktatás.

Nem emlékeztet erre egyébként egyetlen hivatalos történelmi emlék sem. Az egykori székhelyen, a Városház téri épületen sincs emléktábla, ma már egyetlen tanár nevét nem örökíti utcanév Miskolcon. Hiányérzetet kelt ez akkor is, ha tudjuk: nem feltétlenül a múlt egy részének tudatos elhallgatásáról van szó. Miskolc a jelentős magyar városok közül talán a legmostohább saját történelmével szemben, közelmúltjának eseményei zavarbaejtően ismeretlenek. Nehéz lenne megmagyarázni miért, tény, hogy nem érte el a hatvanas–hetvenes évek jó-tékony hatású monográfiakészítési hulláma, történetének modern szintézise máig hiányzik.

A jogi oktatás 1981. évi megindulása természetesen új helyzetet teremtett a jogázképzés helyi előzményeinek megítélése terén is. Voltak, akik az egykori jogakadémia és az NME Állam- és Jogtudományi Intézete közötti folytonosságot bizonygatták és a jogakadémiát a kialakulófélben lévő jogi kar elődintézményének tekintették.

Mások részéről — részben érthető — tartózkodás volt a jogakadémiával való összehasonlítás ügyében; úgy is eléggé nehezen értette meg az országos és helyi közvélemény, hogy Miskolcon a teljes körű, általános (tehát nem műszaki jogi) képzés folyik, továbbá, hogy az intézeti forma csupán átmeneti jellegű és nem az alacsonyabbrendű (főiskolai) képzést jelzi.

A jogakadémia történetének kutatását elsősorban a hagyományok megteremtésének igénye motiválta. A műszaki karok példásan ápolják az egykori, nagyrészt selmeci diákszokásokat, ilyen közegben természetes volt a hagyományteremtés igénye a jogászok részéről is. A kutatómunka ösztönzését és összehangolását a Jogtörténeti és Jogelméleti Tanszék vállalta.

A kar oktatóinak és hallgatóinak egy része is érdeklődéssel fordult az egykori tanárok munkássága felé. Nemegyszer meglepetéssel tapasztaltuk, hogy a jogakadémia oktatói milyen jelentős tudományos tevékenységet fejtettek ki, és oktatási módszereik egy része ma is alkalmazható. Nem lehetünk közömbösek, mondjuk Schneller Károly tevékenységével szemben, aki a népmozgalmi statisztika Európaszerte ismert képviselője volt és Nagy-Miskolc népessége (Miskolc,

1929.) című munkája máig érvényes megállapításokat tartalmaz. Akinek lakásán — egy közelmúltban hallott visszaemlékezés szerint — a joghallgatók között nyíltan kommunistának ismert Orbán László joghallgató gyakori vitapartner és szívesen látott vendég volt. Hacker Ervin munkássága is feltáratlan; pedig tudjuk róla, hogy a kriminológia újszerű művelésével egyedülálló tudományos eredményeket ért el. A világ minden tájáról összegyűjtött, oktatási segédletként használt legendás diapozitívgyűjteménye kallódik valahol.

Nemcsak a kegyelet, a tudományos tisztelet is igényelné Surányi-Unger Ti-vadar miskolci tevékenységének feldolgozását. A közgazdaságtan professzora a jogakadémián kezdte pályáját, majd Szegedre kerülve jelentős személyiségeknek adott tudományos indíttatást. Erdei Ferenc legjobb tanárának vallotta és mint meghatározó egyéniségről emlékezett róla legutóbb Csikós-Nagy Béla is. A jeles művelődés- és jogtörténész, Bruckner Győző munkássága is feltáratlan. Egyedül Zsedényi Béla, a politikai szereplése révén országosan ismertté vált jogtanár kapott eddig kései utódaitól tudományos elégtételt. A miskolci éveit, politikai és oktató tevékenységét áttekintő tanulmány (Ruszoly József: *Ki volt Zsedényi Béla?* Napjaink, 1985. március), nyomán a Borsod-Abaúj-Zemplén megyeiek Budapesti Baráti Köre 1986. október 28-án Budapesten emlékező ülést szervezett, ahol a jogakadémiáról és Zsedényi Béla tevékenységéről volt szó [12].

JEGYZETEK:

1. Borsodi Szemle 1985. 2. és 1985. 3. számai.
2. Az eperjesi—miskolci jogakadémia Almanachja (továbbiakban: Almanach) 1938/39. tanév.
3. Evangélikus Országos Levéltár (továbbiakban: EOL) Miskolci Jogakadémia Kari jegyzőkönyvek — 1938. szept. 5.—1939. máj. 31-ig. XIII. kötet 8. és 105. old.
4. Miskolci Jogászelet 1939. évf. 5—6. szám és Miskolci Jogászelet Könyvtára. — Új sorozat 47. sz. Miskolc, 1939.
5. Almanach 1939—40. évf. 4. old.
6. Bruckner Győző: A miskolci jogakadémia múltja és kulturmunkássága (1919—1959) EOL Bruckner Győző-hagyaték. Irrattár 15. II. kötet, 98. old.
7. Uo. 100. old.
8. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár. A Miskolci IV. sz. Igazoló Bizottság iratai: XVII—409.; 767/1945. számú irat.
9. Az 1945. évi november hó 28-re összehívott nemzetgyűlés naplója VI. kötet 520. old. Révész László bizonyosságul a kecskeméti jogakadémia példáját említette amely hallgatóinak 75%-a ebből a két rétegből kerül ki.
10. Az 1947. évi szeptember hó 16-ára összehívott országgyűlés naplója IV. kötet. Bp., 1947. 447. old.
11. Megjelenés alatt a Publicationes Universitatis Polytechnicarum Miskolcensis, Series Juridica et Politica III. kötetében.
12. A miskolci jogakadémia tevékenységével kapcsolatos legújabb publikációk: Tóvári Judit—Berecz József: *A jogakadémia és könyvtárának szerepe Miskolc kulturális életében a két világháború között.* Könyvtári Krónika III. (Miskolc, 1981.) 223—230. old.; Stipta István: *Adalékok az eperjesi, majd miskolci jogakadémia történetéből.* A Mi Egyetemünk 1982. szept. 27., október 11-i számai; Ruszoly József: *A jogászképzés miskolci hagyományairól.* A Mi Egyetemünk 1982. márc. 7. száma; Stipta István: *A miskolci jogakadémia működésének első évtizede (1919—1929).* Borsodi Szemle 1985. évi 2. szám 49—58. old.; Ruszoly József: *Ki volt Zsedényi Béla?* Napjaink XXIV/1985. 3. márc. száma 24—29. old.; Kiss Gyula: *A jogi oktatás megyénkben,* uo. 59—66. old.; Stipta István: *A miskolci jogakadémia második évtizede (1929—1939).* Borsodi Szemle 1985. évi 3. szám 59—68. old.